

Mózes Attila

Monológ a füstön

Minden azzal kezdődött, hogy felvettem azt az új sötét-kék öltönyt, amelyiket azóta se viseltem, s nem is fogok többé e rohadt életben. Jóég tudja, de akkor úgy éreztem, belülről is ünneplőbe öltözöm, fehér lett a lelkem, mint a frissen keményített ing, s mintha a bőröm is egy kicsit világosodott volna. Élvezettel nézegettem tisztára kefélt és piszkált körmömet, a kalapom után nyúltam, de aztán rájöttem, hogy nem megy ehhez e dufla ruhához, hát csak úgy hajadonfőtt indultam el az állomásra, gyalog, pedig erősen vágytam fogni egy taxit, mert én már ilyen vagyok: mindent egyszerre akarok, hogy egész örömet érezsek, ne hibázzék semmi, mert ha egy hajam szála másfele áll, akkor már hiába az a dufla köntös, úgy érzem, egy rakás szar vagyok, lila masnival átcsozokra, szagos vízzel bőven hintve, ami ugyebár a legocsmányabb a világon. A magunkfajta, ha másnak akar látszani, mint ami, hát jól ügyeljen a cipőfűzője zsinórjára is, mert ha valami hibádzik, menten ott kunkorodik a vicogás a lányok szemrehúzott keszkenője alatt, a szívedben vajakál ez a kuncogás, mert sehol a világon nem tudnak úgy csipkelődni a rányik, mint mifelénk. Akkor már inkább maradj meg putriküszöbről szakajtott csórónak a likas seggű gatyádban. Olyan-nak, amilyennek te is megismertél, azzal a két olajos kezemmel, amellyel rendes embert meg se mertem volna érinteni, de téged már akkor is jól meglapongattalak. Ezt a hadovát is csak neked mondom el, mert te olyan csaj vagy, aki megérti, mit jelentett nekem az az idegen szó, amelyiket mégis megértettem, s az volt épp a baj, hogy megértettem, pedig csak jóval utána kérdeztem meg egy pasastól, csak azért, hátha tévedtem, hátha valami mást jelent, mint amit rögtön kitaláltam. De az volt, pontosan az, csak angolul mondták, ezt később tudtam meg, mondom.

Meg fogod érteni, meg kell hogy értsed. Tán nem is a köntössel rontottam el, de ott kezdődött. Azt akartam, lássák, honnan szállok ki azzal a kék ruhával, amelyiket szerettem volna a karomon vinni odáig. Abból a vagonból akartam integetni leszállás előtt, amelyiken ott van az egyes, egy olyan nagy egyenes vonás, vasból. Addig sosem utaztam első osztályon, de azzal a ruhával nem lehetett máshol az akkori fejem szerint. Igaz, már akkor éreztem, hogy az a drága jegy nem nekem, csak a ruhámnak dukál, de azt hittem, a ruha is én vagyok, ha az enyim. Akkor én nem akartam hinni azt a közmondást, s ez olyan fonák egy dolog volt, mintha a lajbit a kabátra húztam volna fel. Azért nem lett semmi abból az integetésből, sem a büszke bevonulásból a járdaszegélyig süppedt ablakú putriba, csak bésuvadtam, leráncigáltam magamról azt a cifra cafrangot, s olyan jól éreztem magam a bátyám szűk köntösében, rojtos könyökű kabátjában, mintha szegesdrótból gabalyodtam volna ki, nem is dicsekedtem egy szikrát se, csak nyeltem a száraz málét, ittam melléje a rozspálinkát, amíg be nem rúgtam istenesen, de még akkor sem mondtam el a dádéknak, ami velem történt, mert a szégyen erősebb volt az italnál.

Közben apám végigmotogatta a ruhámat, rólam meg is fedkeztek, mert szép volt a ruha, csak az volt a baj, hogy nem jöhetett egyedül, bele is kellett bújjon valaki, az istenit a rongyának! De hát ilyenek vagyunk mi. Akkor ott részegen kezdett nyiladozni a csipám az életemre. Hogy mennyi hazudság

van az életünkben, ha elfelejtjük a putrink szagát! Innen is látszik, be voltam rúgva bestelenül, mert akkor fel tudtam volna mondani az egész életemet, nem úgy, ahogy eddig, csak tessék-lássék, mi hogy történt, hanem azt is: mi miért történt. Csak azért, mert megértettem egy szót olyan nyelven, amelyiket addig nem ismertem, nem hallottam, s ha valaki azt mondja, tudok azon a nyelven egyetlen szót, hát szemberöhögöm. Devla érti, de olyan ez az élet, hogy egyszerre veszed észre az egészset, pedig addig nem volt gond, de egyszeriben csak megszakad valami, aztán surrogva pattan vissza az egész, tekereg, bogzódik, nagy görcs lesz belőle, mint amikor az apám kötélverő pályáján meghibásodott a sodrás, s elszakadt, összebogzódott az egész. Van, aki félrerúgja az ilyen halom kendert, ami semmire se jó már, mert csak az öregisten a kibogozhatója, de van, aki megpróbálja szétszedni, s aztán sosem hagyja abba, mert a nagy bogban kisebb görcsöket tapogat ki, bogozgatja, bogozgatja – kisül, hogy hibás volt az egész istenség. Vannak ilyen marhák, akik ezt csinálják, ahelyett, hogy örvidenének, nem verte ki a szemük világát a kötél. Én is ilyen vagyok.

Akkor részegen tisztán emlékeztem olyan dolgokra is, amiket elfelejtettem rég, mert igencsak gyermek voltam, apró purdú, s olyan jól tudtam óbégatni azzal a zabolás számmal a felnőttek háta mögül s vélek együtt, amikor jött két ember és mondták: le fogják bontani a földig-ablak putrikat, s aztán kapunk szép házat, amelyikben száz család lakik hegyin hátán. Akkor óbégattam, mert nem értettem a jelentésit az egészsnek, később megértettem, s hadakoztam apámmal, hogy azoknak igazok van. Persze akkor voltam egy címeres ökor, mert vannak dolgok, amiket ha megértel, már azzal is bűnözöl, mert nem szabad megérteni, mert egyből csak azt látod, ami jó benne, s az élet kicsi jókból, nagy rosszakból áll, ahogy anyám mondja, csak a kicsi jók hangosabbak. Ezt akkor értettem meg, amikor embereket raktak ilyen blokkházakba, aztán voltak, akik sírtak miattunk, hogy poloskával töltjük meg őket, ami igaz is volt. A poloska, ugye, nem tesz különbséget putri és emeletes ház között, ő már ilyen. Szertem mászkál. Ezt pedig azok nem értik meg. Ők csak emberekben meg életszínvonalban tudnak gondolkodni, nem látnak el a poloskáig, ami akkor is van, amikor nem látják, és csíp istentelenül, amit viszont észrevesznek menten, s akkor minket szidnak, hogy hoztuk, s elfelejtik, hogy nem ett a fene minket a cifraságért, hogy nem mindenki akarja elfelejteni a putrija szagát. Hiába az ész sjóakarát, ha a megszokás nem takarodik ki belőlünk, ül rajtunk, bennünk. Mint ahogy hiába volt apám dühöngése egy időben, amikor, ha valami nem tetszett neki, ránk ripakodott: az anyátok tetves istenit, úgy viselkedtek, mint valami cigányok!

Ezen csak röhögünk, de az a másik eset már akkor is utálattal töltött el, mert már nem voltam zabolás purdú. Amikor a Gábor Rupi Rántás házasodott, akkor ott volt a bátyja tiszta feketében, fehér ingben, még alsója is volt, amin csudálkoztunk ugyancsak. Eleinte olyan volt, mint egy barnabőrű fehér ember akármelyik nagyvárosból, elmondta, hogy csak az öccse kedvéért jött ide, de nagyon büdös van itt, meg hogy ő a fülharmónikában van városon, és van neki egy olyan bazsavája, amelyik tízezer pénzt ér. De az italt, az szeretete, hát

berűgött, mint tíz dáde a putriból, nótákat gajdolt, cincogtatott is a többiekkel, nyálás csókot cuppantott oda mindenkinek, csókolom a szívedet, mondta, még selypített is hozzá, szóval tisztára lebarapult egyszerre az a hófehér lelke az italtól, s azzal dicsekedett, hogy hiába van ő városon a blokkban, hiába, hogy ő úri muzsikus, de benne nincs más, csak tiszta cigány vér, még a szíve is füstös. Már nekem is volt a fejemben épp elég ahhoz, hogy próbára tegyem, hát a szeme közé vigyorogtam, s azt mondtam neki, amiért minden cigány öl, ha meghallja: kász morro kárr!

Röhögtem, vártam, hogy felkap valamit, s azzal kezdődik is a balhé. Istenesen eldöngettem volna. Hát ez a muzsikus csak pisolygott velem szembe, bólogatott, még a könnye is kicsordult: – Szép ez a mi nyelvünk, abiza, szép, mondjanak akármit, testvér!

Othagytam, mert tudtam, ha kijózanodik, meg se ismer.

Ez a dolog akkor kezdett el igazán fájni, amikor megértettem ott a vonatban azt az idegen szót. Mert én jobban érzek angolul, mint ő a saját nyelvünkön.

De ez csak később történt, sokkal azután, hogy annyi minden dolog megesett velünk, amiket el is felejtettem mindjárt, mert nem olyan fontos, mint ez. Pedig azt hittem, nincs felejthetlenebb, mint amikor azon a télen két disznót is öltünk, és olyan jólesett a fülünknek az a sivítás, mert tudtuk, lesz télire, de az egész évre is. Olyan büszke voltam, hogy én tarhattam a vérestálat, hogy olyan akkor se, amikor először ültem egyedül a volán mögé. Piros volt a hó a disznók körül, ránk röhögtek visításra tátott szájukkal, ajvél! mintha még egyszer bele akarnának harapni a diszó életükbe, aztán fellobbant az egyik hátán a szalma, s már jól égett, amikor csak felült az ártány, tántorogva nekiiramodott, lobo-gott a háta, mi meg kacagva a nyomában, de a pajta felé tántorgott, hát apám főbe csapta a fejsze élivel, ott össze is esett. Ó, gyönyörűen nyílt szét a hasán a rózsaszínű hús, kibugyant a bele, apám serényen dolgozott a bontókéssel, kicsi idő múlva már darabokban volt, az emberek szeme villogott, a foguk vicsorgott, nyelték az erős gabonapálínkat, mi meg rágtuk a megperzselt-szózott fülit, farkát, még a kutyák is máléra vágytak a végén a sok hús után. Aztán hurkát töltöttünk, felaggattuk a füstre valót, és az olyan boldogság, amikor tudod, hogy holnap is lesz, hogy azt hittük, sose felejtjük azt a karácsonyt, mindig ezüstöt fog havazni még ronda emlékeinkre is, ha rá gondolunk, de nemsokára rosszul lett a néném, lerókázta a véres havat és sápadt volt, lázasan csillogott a szeme. Igyekezett be a házba, azt mondta, nincs baja semmi, de a szomszédasszonyok elébb rá-, majd összenéztek, még emlékszem a Félpszemű Mária fogatlan mosolyára, elcseppentette a nyálát is az élvezettől a vén dög, pedig neki négy bitangja is volt. Apámnak csak csúful elnyílt a szája, hördült egyet, aztán kirontotta a kést az izamos-véres dec-kából, ugrott egy nagyot a ház felé, de akkor már tíz fehérszemű csimpaszkodott rajta, fűjtatott, üvöltöztött: – Most a beledet ontom ki, bűdös kurvája a palléroknak, hogy a Devla szakasztotta volna meg azt a rohadt szívedet, amikor először vetted a hátad a palánknak, hogy felemeljék a szoknyád elejét... Vagy hol a rossznyavalyában fetrengtél, a pocsoltyában, he, a pocsoltyában?! Ott nyitottad a lábad a pallérokra, egy egész sátoraljára, he?!... – És kiabált egyfolytában, mintha megveszett volna, aztán elcsuklott a hangja, mint a pajta előtt leütött disznóé.

Nem értettem, miért csinál ekkora hapejrért belőle, 'sze majd minden családban akad egy-két bitang, nem úgy ez

nálunk. Arra gondoltam, csak illendőségből teszi. Belopóztam a házba, ott sírdogált a néném, aki mindig olyan vidám volt, mintha szárnya nőne a kacagásának. Lekuporodtam a lóca mellé, és simogattam azt a fekete haját, magához húzott, éreztem a kemény mellét az ing alatt, szokszor láttam én csórén a nénémet, de nem tudtam, hogy ilyen kemények a mellei, azóta se éreztem egy romnyinál se olyan kemény, ruhát kibökő melleket, megsimogattam, nem is tudtam, mit csinállok, aztán azt az összeázott arcát is simogattam, forró volt a teste, már nem is az én édes nővérem volt, ilyennek én sose ismertem... de akkor felrihegett, kivillant a szeme onnan a könyöke hajlatából, ahová rejtette, bántó torokhangon rihegett, majd borzongató mélyen burukkolta: – Azér' jó volt a pallér, olyan jó. Hogy mit tud az!...

– A sánta, az a veres üstökű? – kérdeztem rémulten, mintha hirtelen nyeltem volna le valamit.

– Az – rihegte –, az hát!

Összevissza karmoltam az arcát, megharapta a kezemet, már a ház közepiben henteregtünk, teljesen levadultam, csörgött a vérünk, amikor anyám rám vágott a nyújtófával, így még sosem ütött meg, ordítottam a fájdalomtól, s nem értettem, miért abajgatja annyi gyöngédséggel azt a ringyó nővére-met, aki, amint a vénasszonyok sutyorogták, még egy keszkenőt se kapott attól a városi pallértól, amelyik sánta volt, vörös és nem is a mi fajtánk. Apámat aznap éjjel féleszméletlenül cipelték haza valami megértő emberek a kocsmából, ahol a bűdös cigányokat szidta egy csoport, ugyancsak részeg cigány előtt.

Eltelnek a legszebb disznótorok is, elvész az az áldott perzsszag, üres, fekete horgok himbálózna a kihült padláson a kürtőlük mellett, a szalonna kemény, inyre tapadó bőre emlékezik szánkban az elomló zsíros étel ízére, bebőrödzik a babfőzelék teteje a pléhtányérban, kormozzák lelkünket az évek, se-füle-se-farka történetekjutnak eszünkbe egyetlen emléket bőffenő szótól. Úgy figyelsz rám, mintha valami életbevágóan fontosat mesélnék, pedig hát nem olyan fontos, amit itt mondok, csak az életem. A más élete senkinek se életbevágóan fontos, de szép az, ha meghallgatják az embert, ha olyan sötét, figyelő csend ül a szemedben, amelyben halkán csobban, gyűrűt vet minden szó. Ezzel inkább magadba fogadsz, mint este, amikor a mozdulatomhoz igazodva szeretsz magadévá. Mesélnék én szebbet is, mert hát magad is ezt a mesét éled, nem érdekelne túlságosan, ha nem tőlem hallanád, akire este ráfonódsz. Ha megunsz engem, megunod a meséimet is. Akkor mehetsz a pokolba, s én is mehetek a pokolba. Mind a ketten, hisz tudod, nincs rosszabb annál, ha te nem vagy, mert neked elmondom azt, amit másnak meg se próbálnék elmagyarázni. Annak az egyből megértett idegen szónak a titkát, amit most biztos megértesz, mert figyelsz rám, mert szeretsz. Enélkül úgysem értenéd, mert ezt csak úgy lehet érteni, ahogy én megértettem azt a szót anélkül, hogy ismertem volna a nyelvet. Abból a szóból támad fel minden emlékem, úgy érzem, ezer éve ismerem, minden benne van, s minden nyelven megérteném éppolyanjól, mert minden nyelven ugyanúgy mondják ki, még ha a levegőnek, a rekettyének, a kökénybokornak mondják is, ha csak úgy magukban motyogják is az emberek, valami furcsa ízzel keveredik már a szájban, ilyen íz csak erre az egy szóra tapad a világ minden nyelvén. Ma már hiszem: erre a szóra tópedt össze, hajlott koravénné az én bátyám, édes bátyám, aki a putrikban is különb, mint én a kocsikabinban, törekeny lelkű kis ember, rossz helyre született a röhögő, ujjal mutogató romák közé,

amikor még nem vett észre. Ez a mese azt példázta, hogy milyen jó, ha az ember nyelveket tud. Volt abban egy kiskatona, akire rábíztak egyszer két cigány foglyot, hogy vigye őket valahova a börtönbe. Vonaton utaztak, kint álltak a nyitott ajtó mellett, emberek csak a fülkékben voltak. Egyszer az egyik cigány azt mondja a kiskatonának, hogy vegye egy kicsidég le róluk a bilincset, merthogy össze voltak láncolva és feldörzsölte a csuklójukat. Ez a kiskatona emberséges ember volt, hát megtette. Ám egyszer csak hallja, hogy a két cigány beszélget cigányul, hogy majd, ha egy hídhöz érnek, ahol erősen dübörög a vonat, ottan kilöki a katonát, aztán meglépnek. De ez a katona tudott valamit a nyelvükön, hát rájuk fogta a bajonétás fegyvert, újból megkötözte őket, s ezzel megmenekedett. Lám, mondta a szemüveges tanár, aki olyan volt, mint egy bőregér, lám, milyen jó az, ha nyelveket tudunk, fiúk, s aztán rá, hogy harasó.

Ez a mese nem tetszett a sofőröknek, aki azt mondta, kilóg a lóláb, merthogy az orosz nyelv mellé nem kell cigánykörítés, ahol a két purdé rossz, s csak azért kell a nyelvünkön tudni, hogy jobban őrizkedhessenek tőlünk, s ha nem volnánk mindég gonoszok, akkor a nyelvünkre se volna szüksége senkinek, a szerint a példa szerint. Megbántam erősen, hogy elmondtam neki, mert aznap nem engedett a volánhoz, még pálinkáért se ment. Azt hiszem, az a sofőr okos ember volt, csak kár, hogy ivott, mint a göde. Ő mondta azt is, hogy nem jó az, ha az ember elfelejti a putrija szagát, olyan egyszeriben, mintha mind kölnivíz csurrant volna az anyjából, amikor a világra jajgatta. Akkortájt azonban sokszor elfelejtettem, pedig ott ültem az enyéim között, málét tömtem magamba, meg szárazbabot puffadásig, de sokszor elfelejtettem a nagy hasú, csóré, zabolás purdékat, akik a tyúkok között kapirgáltak a tyúkganéjos udvarban, ahol ezenkívül csak kutyaszar meg kavics termett, rágicsálták a szumburját, s gyakran összetévesztették a hullott fáiepret a tyúkpiszokkal. Vitatkoztam az öreggel, mert abban az időben voltam az a címeres marha, aki ma nem vagyok, hogy milyen jó volna neki a blokkban, amire a végén, ha elfáradt, csakúgy hümmgetett, mint későbbben a tanulásomra. Egyszer azt kérdeztem tőle, nem érzi, milyen csípős-büdös a kóré meg az akácvenyige füstje, amivel tüzelünk? Akkor is csak hümmgetett, de aznap este nem rakott tüzet, hogy fagyjunk meg. Én már el is felejtettem, s nem értettem, a bátyám meg az öcséim mért vigyorognak rám azzal a kékre fagyott szájukkal. Felnyaláboltam egy rakás vesszőt, hogy tüzet rakok, de akkor apám egy tuskés akácággal a nyakam kóré csördített egyet, hogy kiserkedt a vérem. Nagy kajla voltam, megfordultam, a kezem ökölbe görcsölődött. Az öreg csak állt némán, kicsi volt már, ősz és töpörödött, mint a szalonnabőr, de akkor tudtam, hogy képes lesz ellazsnakolni, mint zabolás purdék koromban. Akkor, pedig nem is ismerhette, szóról szóra azt mondta, amit a sofőr:

– A rühös istenit annak, aki elfelejti a putrija szagát!

Aznap igazán nem gyújtott be. Én az álmaimmal, testvéreim, apámék a kárörömmükkel fűtöztek.

A szégyen pedig jobban marta a torkomat és szememet, mint a nedves venyige füstje.

Akkoriban apám már nem szidta a cigányokat. Azután sose szidta, hogy úgy elverték a kocsmában.

Most jövök rá, hogy úgy bugyborékolom fel ezeket a régi dolgokat, mint repedt csó a szennylét. Úgy látszik, csőrepedés van nálam, rést ütött rajtam az az idegen szó azzal, hogy megérttem. De hát mit csináljak.

Mondom, megkönnyebbülök. Akkor részegen, amikor örökre kibújtam abból a cifra bábbugyból, sokkal érdekesebben volt meg bennem mindez. Talán azért, mert nem kellett kimondani, hanem végigéltem újra. Nehéz dolog a szavakkal, a beszéddel bánni, olyan semmi a szó emellett, amit beszélünk. Nem minden kívánczik beszédbe, a történetek úgy élnek igazi életet, ha csak kóvályognak bennünk céltalanul. Aztán vannak olyanok is, amelyikek szavakat keresnek. Ha történés és szó egymásra találnak, akkor az nagyon szép mese lesz. Hallottam egy öreg romát, aki úgy tudta mesélni a háborút, hogy még a robbanás légnyomását is érezted. Nem tudom, mi lett vele, de kár, ha az ilyen emberek magukkal viszik a sírba a szavakat, mert azok nem közönséges szavak, hanem mintha az előadott dolog költözött volna beléjük. Furcsa, pedig mintha ugyanazokkal a szavakkal mesélne, mint más. Ha én úgy tudnék leadni, mint ő, akkor nem ezt a foltos-rongyos életemet mondanám, hanem azt, hogy milyen jó romnyi vagy te, és szépeket beszélnek a szemedről meg a derekadról, a hajadról, combodról. De a te hajad, combod nem ezeket a szavakat érdemlik, sokkalta szebbeket. Néha én is úgy tudok szépeket mondani, de mindig keveredik a szennyessel. Erről az jut eszembe, hogy egyszer valami nagyon szépet láttam, csak a végén romlott el egy kicsit az egész.

Akkor már rég egy nyolctonnással jártam az országot, megfordultam mindenféle helyen, városban, szóval világlátott ember kezdtem lenni. El is felejtettem a putrit, alig-alig jártam odahaza. Szerettem az idegen nagyvárosokat, csak úgy zsebredugott kézzel csavarogtam bennük, azt se bántam, ha eltévedek. Megbámultam mindent, nem zavart nagyon, hogy idegen voltam, máshol, itthon is voltam elégszer az.

Nem tudom már, hol volt, valami nagyon nagy, tiszta, eleganciás városban csámborogtam, szép napsütés volt, emlékszem, s az emberek is mintha mind mosolygósak lettek volna. Hát ahogy ténfergek ott, egyszer csak csődületet látok egy nagy téren, amelyiken egy lovasszobor is volt. Gondolom, megnézem. Ahogy mind közelebb-közelebb megyek, hát csak valami ismerős gyászos hangot hallok, több hangot egyszerre, de mintha egy lett volna mégis, vagy egyvalaki énekelte volna több hangon. Erős férfihang jajongott hosszan, kis lélegzettű megszakításokkal, mint a toron vonyító kutya, egy mély női hang szaporán, szaggatottan társult melléje, s mintha csak a férfi hangját követné fennebb, vékony, fiatal asszonyhang verdesett a kettő felett sikítózva, néha kurrogva, s hallottam még egy gyermeket, az hol kurrogott, hol cafatokban adta ki valami megkínzott kölyökkutya hangját. A négy hang keveredett, üzték vagy követték egymást, egy darab idő múlva mindig ugyanolyan magasságra hágott a legvékonyabb hang fölé a férfi jajongó éneke, hogy ilyenkor a körülállók belesápadtak. Tudtam jól, cigányok, siratót jajgatnak, aztán a szégyelenes vergelődő mélyebb nőhangból, amelyik néha szóval is jajongott, kivettem, hogy halott purdékukat siratják ott a nagy tér sarkában, abban a tiszta, fényes, boldog városban. Hallottam én elégszer cigánysiratót, de az ott valami más volt, borzalmas, úgyhogy én is el-elsápadtam a magasan fel-felvonító férfihangra. Előrefurakodtam, senki nem törődött a könnyökömmel, még a milicista sem, úgy hallgatták ezt a sikító-jajgató gyászt. A dádé a földön ült faldozo ülésben, mellette rogyant zsákja, tenyerével csapkodta az aszfaltosjárdát, néha egészen a földig hajolt ültében, mintha onnan is jajt várna. Az egyik nő, a vastag hangú, szapora, sokszor érthetetlen szöveget mondván énekel, közben erre-arra dülöngélt ültében, vele egyszerre hajladozott az előtte ülő kis purdék. A másik fehérnép fiatal volt, szép, a sarkán ült, vadul fel-felvetette a

fejét, facsargatta a törzsét és egyfolytában sikítozott. Arcukon csurgott a könny, hajuk összekócolódott, izzadtán tapadt homlokukra, ráncaikban vonaglott a kín. Amikor a dádé felvitte a hangját, hirtelen hátrahajolt, égre vetette könnyes, elgyötört arcát, feldobálta kifordított tenyerű kezeit. Látszott, semmiről se tudnak, semmit se látnak, ismeretlen helyre ragadta őket a gyász, üvöltő énekléssel őrjöngtek. Volt ebben valami borzalmasan, velőtrázóan szép, hogy így tudunk mi gyászolni egy idegen város közepén, hogy az emberek sápadtan hallgatják fájdalunkat, s beléje feledkeznek. Nagyon sokáig hallgattam a siratózást, megfeledkeztem ott mindenről, csak néztem-néztem őket, ahogy hajladoztak, vonaglottak.

Aztán egyszerre csak oszladozni kezdett a varázslat, valami hamis villant ki alóla. Eleinte nem tudtam, mi zavar. Amint ott nézelődök, hát csak látom, hogy a fiatalabbik fehérenp, a vékony hangú, mintha túl nagyra tátaná a száját, körbe-körbe nézdel, a hangja is elhamisodik, mint a vásári kikiáltóké. Sokat kellett figyeljem, amíg rájöttem. Senki más nem vette észre, csak én.

Túl nagyra tátott szájából, ínyig húzott ajkai közül két sorban csillogó, színarany fogakat mutogatott.

Akkor azért valami elmúlt tőlem, mert nagyon rám jött a hazamehetnék. Otthon erősen ropogtattam az öregem csontját, meg szinte cigánykerekét vettem a földig-ablak putrik látásától. Még nem bontották le, még mindig nem? Ejsze a bolhacsípésnek is örültem, pedig még mindig nem tudtam eléggé fölfogni az én életemet, csak valami fény hullott rá, erősebb, mint az aranyfogak sárgító fénye. Putri és sofőrlet között feszült az életem, mint kötélverő pályán apám kötele, még nem tudtam, hogy elég egy szó, egyetlen szó, és elpattan, összegubancolódik az egész, egy rakás semmi lesz, amit bogozgathatsz a kurva életem átal, nem mész semmire, mert még magad is kötsz göcsöket hozzá, hogy a Devla se bogozza azt ki, tapogatózhatsz vak ujjaidal rajta egész életedben, mert nem elég a mindennapi gond neked, a fene ajódogodat, hogy külön is marhaságot sodorsz magadnak a végtelen hosszú kőcből, amit mintha az a mesebeli varasbéka köpne ki a száján. A legvégén az rondított belé a maradék jó hangulatomba, hogy az ószeren egyszer láttam egy vén cigányt, aki... A lepra enné meg, mintha csak ráduplázott volna ott arra az ocsmányságra; a lányát mutogatta, lehetett vagy tizenhat éves: – Nézzék csak meg, nézzék, tátsd ki, te 'sze ennek húszezer pénz van a szájában! Hát akkor az egész rányi mennyit ér?!

Akkor úgy elöntött a méreg, hogy ki tudtam volna verni annak a csajnak az ékszerboltot a szájából. Olyan dühös voltam, hogy a jóistennek se tudok eligazodni magunkon, hogy erre-arra lökdösnek az érzéseim, hogy mindent tudok a fajtámról aprólékkal, s mégse tudok valami fontosat, mert bennem is van, itt rejtezik, s ezért nem láthatom meg az igazságot, hogy olyan se-béka-se-hal fajta vagyunk, egyszer hatalmas, mindenkit sápasztó fájdalom üvölt rólunk, máskor meg bohócsipkát húzunk a kínunkra, ami úgy áll rajtunk, mint púposon a szűk ruha, azt villogtatjuk, ami minden rothadt szájban éppúgy csillan, mint a mienkben, s azt dugjuk el, ami még egészséges bennünk, amiért egy városi naccsága ötször annyi aranyat is adna, ha volna neki, mint ami elfér egy bővlikirakat pofában. Ezek az aranyfogakon csillan meg valami annak az igazságnak a visszfényéből, amit sosem fogunk megismerni, mert ostobasággal vert meg a Devla, de adott annyi erőt, hogy túléljük ezt a halálos ostobaságunkat.

Ha a napnak csak egyetlen pillanatában minden ember gondolkozna!...

Hiába, na! mindig csak ellentmondok magamnak. Mert én aztán igazán el-elgondolkozom, de semmit nem tudok kisűtni, ami igazán fontos lenne. Így nem lehet semmire sem menni. Elvásik a körmöd, ahogy hasztalanul bogozod, bogozgatod ezt az elátkozott kőcköteget, amelyik olyan keményre összegöcsölődött. Arra gondolsz, amit tanultál a történelemből, arra a királyi hadvezérre, aki nem sokat tőprenkedett ott a bog előtt, nem mind bogozgatta, de egy suhintással vágta kettébe. Könnyű volt neki, olyan időben élt. Próbálná meg mostan! Aztán meg embere is válogatja. Engem úgyse hagyott volna nyugton az a kibogozhatatlan göcs. De hát hogy látnék én el olyan messzire az apán kötélverő pályájáról, hogy kardsuhogtatások eredményét kételhessem?

Hallod-e, te szépszemű! Szomorú egy bohóc vagy mindenképpen, ha gondolkozol, ha nem. Olyan sérülékeny benned a lélek, elég egy szó, egyetlen, egész életedben *igazán* megértett szó, hogy összekuszálódjék a múlt, az apáid múltja, a nagyapáid, szépapáid múltja, s jövőd bogozgatásban teljék el, mely szintúgy valaki, a fiaid múltja lesz, s belevássék az életed. Ezt az egészet már nem lehet belefojtani egy pillanatnyi ölelésbe, mert a legnagyobb gyönyörbe is belenyilallik a fájdalom. Aztán meg mi volt az a szó? Ezerszer kimondott, egyszer megértett szó, nap mint nap hallhattad, nap nap után érezted a jelentésit, de csak egyszer értetted meg egészen, s akkor sem az eszeddel, mert arra a szóra már a szájban is olyan ízek tapadnak, hogy nincs azoknak jelentése, minden egyszerre sűrűsödik bennük, ami elmúlt, s ami múlik mindörökké, s mégis mindig folytatódik, mint az elátkozott varasbéka szájából a szösz, mert ahogyan egy szóban ott lehet a sorsod, mint a Ragyás Marci egyetlen szavában, amiért a kocsmában leszúrták, van olyan szó, amelyikben mindegyikünk sorsa ott van. Azt hiszem, ez a szó minden nyelven ott formálódott az örökkévalóság szájában, amíg már minden ember úgy érzi, joga van úgy kimondani, mintha épp az ő szája lenne az örökkévalóság pecsétje, csak szóra kell csücsöríteni. Olyan semmi az egész, csak az fáj, hogy olyan nyelven érttem meg, amin ezen kívül egy szót se tudok, meg hogy a világ minden ismeretlen nyelvéen megérteném ezt a szót...

Meg fogod most már érteni, meg kell értsed! Abban a nagy figyelő csendben, amely a szemedben sötétlik, abban csobbanjon, vessen gyűrűt a meg nem magyarázható fájdalom, amelyikkel egészen a magamévá teszek, mert minden ölelésnél erősebben öllelek magamhoz ezzel a fájdalommal.

Ott ültem az első osztályon abban a dufla kék köntösben, amelyikbe bele is kellett bújjon valaki, hogy oda menjen, ahol megcsodálhatják, a keserves istenit! Onnan, abból az ablakból akart integetni a sötétkék köntös a sötétkék zakóujjal, vagy mindkettővel, mint egy sötétkék bohóc. Valami undorító jóézés öntött el, mint amikor olyan nőt kaptam meg, akihez semmi közöm, de akire hosszasan kikoplaltam. Fejemet hátrahajtottam a bársonyszék fehér fejtámasztójának, mellettem a fülkében két farmeros srác egy csajt viccogtatott. Mikor aztán kifogytak a beszédből, de a röhögés tovább gürüzölt a torkukat még, az egyik nyeszlett csóró az ablak felé fordulva, nehogy rájöjjenek, közömbös pofával mondta:

– Na né, a *dzsipszi!*

Az ő hangját utánoztam, pontosan.

Na, lássuk, megérted?

Találd ki, mi az!

